

*Ministerstwo Edukacji Narodowej*

# Historia

Szkoła średnia

Minimum programowe obowiązujące od 1 września 1992

Warszawa 1992



371.2(073)

3039/b/e

## WSTĘP

Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku nakłada na Ministra Edukacji Narodowej obowiązek ogłoszenia minimum programowych z przedmiotów obowiązkowych. Zapis ten jest jednym z aktów przygotowujących zasadniczą zmianę systemu oświaty. W zmienionym systemie oświaty nauczyciel przedmiotu ogólnokształcącego będzie mógł wybrać jeden z kilku programów dopuszczonych do użytku szkolnego. Jednym z warunków dopuszczenia programu nauczania do użytku szkolnego będzie jego zgodność z wymaganiami minimum programowego. Dlatego minimum programowe będzie ważnym dokumentem dla autorów programów nauczania przedmiotów ogólnokształcących.

W roku szkolnym 1992/93 dla większości przedmiotów nadal obowiązuje jeden, dotychczasowy, program nauczania. Jednocześnie, uległ modyfikacji ramowy plan nauczania. Dlatego w roku szkolnym 1992/93 treść minimum programowego należy rozumieć jako wykaz treści nauczania i umiejętności, których nie można pominąć w razie konieczności ich redukcji przez nauczyciela. Rozwiązanie to ma charakter tymczasowy.

Każde tymczasowe minimum programowe analogicznie do programu nauczania podaje cele nauczania, treści nauczania i umiejętności, których nie można pominąć. W niektórych wypadkach treść tymczasowego minimum programowego uzupełniona jest informacjami pomocniczymi.

Treść tymczasowych minimum programowych przeważnie pomija podział na klasy. Spowodowane jest to elastycznością ramowego planu godzin pozwalającego dyrektorowi szkoły na przesuwanie godzin nauczania danego przedmiotu pomiędzy klasami w ramach cyklu nauczania.

Minimum programowe dla szkół średnich oparte jest o programy dla profilu podstawowego szkół średnich ogólnokształcących realizowanego w minimalnym rozmiarze czasowym dopuszczonym przez ramowy plan nauczania.



## UWAGI WSTĘPNE

Nowe, ramowe plany nauczania w liceum ogólnokształcącym wyznaczają minimalny wymiar czasu nauczania historii na 6 godzin w całym cyklu kształcenia. Stwarzają także możliwość elastycznych przesunięć godzinowych między klasami. Dlatego Ministerstwo Edukacji Narodowej uznało za niezbędne opracowanie minimum programowego, które określa cele nauczania i wyznacza podstawowy zakres materiału, którego nie można pominąć, niezależnie od profilu klasy.

Ze względu na możliwość realizacji minimum w poszczególnych klasach w różnym wymiarze godzin nie dokonano w wyborze obowiązujących treści kształcenia podziału na klasy, odstępując od ustalonych w programie nauczania cezur chronologicznych między klasami. Wymaga to dostosowania nowych zakresów treści do niezmienionych podręczników.

Treści podstawowe zostały wyodrębnione w postaci problemów, przekrojów panoramicznych oraz syntez. Nie dotyczy to zagadnień z historii najnowszej, które podlegają stale nowym ustaleniom w historiografii. Nowy układ materiału wymaga przemyślenia zakresu poszczególnych haseł programu i tematów lekcji oraz doboru takich metod nauczania, które umożliwią strukturalne i problemowe ujęcie wiedzy historycznej. Każde zagadnienie winno być osadzone w problematyce kulturalnej epoki i regionu, stąd w podstawowych treściach nauczania nie formułowano odrębnych zagadnień z historii kultury.

Osią orientującą wybór treści podstawowych z obowiązującego programu są dzieje kultury oraz fakty, bez których trudno zrozumieć współczesność Polski i Europy, dostrzegać jej rodowód, kulturową tożsamość, wkład do kultury ogólnoludzkiej oraz wartości przejęte od innych narodów.

Istotnym elementem wyboru i formułowania problemów szczegółowych na poszczególnych lekcjach winno być eksponowanie kreatywnej roli jednostki w dziejach, docieranie do człowieka, jego działania i myślenia.

## CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Po ukończeniu szkoły średniej uczeń powinien:

- znać główne etapy rozwoju cywilizacyjnego ludzkości;
- zdawać sobie sprawę z wielokulturowości świata, odrębności kulturowej, narodowej, religijnej i obyczajowej różnych narodów;
- poznać wartości uniwersalne, ponadczasowe, stanowiące dorobek ludzkości;

- dostrzegać zagrożenia dla ludzkości wynikające z braku poszanowania dla innych kultur, nietolerancji, nacjonalizmu oraz wszelkich form totalitaryzmu;
- rozumieć zmienność i rozwój różnych sfer życia społecznego w przeszłości (formy organizacyjne społecznego wytwarzania, form sprawowania władzy, koncepcji politycznych itp.);
- operować ze zrozumieniem pojęciami historycznymi;
- dostrzegać współzależność zjawisk gospodarczych, politycznych i kulturowych;
- sytuować wydarzenia w czasoprzestrzeni i posługiwać się elementami geografii historycznej (zasięg czasowy i terytorialny zjawisk, ujmowanie faktów w związkach poprzedzania, współistnienia i następstwa w czasie);
- posługiwać się różnymi źródłami informacji, krytycznie oceniać odmienne poglądy w historiografii, prezentować i uzasadniać własne stanowisko;
- obserwować i interpretować zabytki kultury materialnej.

## TREŚCI KSZTAŁCENIA

### \*) I. NAJSTARSZE CYWILIZACJE STAROŻYTNEGO WSCHODU

1. Monarchia despotyczna jako ustrój typowy dla Starożytnego Wschodu (na przykładzie Egiptu).

**pojęcia:** monarchia despotyczna

### \*) II. STAROŻYTNA GRECJA

1. Instytucja życia politycznego w greckich polis i ich funkcjonowanie w zależności od ustroju.
2. Piękno, dobro, prawda – grecki kanon estetyczny i etyczny.
3. Świat hellenistyczny – zasięg terytorialny, kultura.

**pojęcia:** oligarchia, demokracja, polis, kultura helleńska, kultura hellenistyczna, sztuka klasyczna, porządki architektoniczne.

\* nie dotyczy szkół zawodowych.

### \*) III. STAROŻYTNY RZYM

1. Republika rzymska jako model państwa nastawionego na ekspansję.
2. Powstanie i rozpad imperium na przykładzie Cesarstwa Rzymskiego.
3. Cechy charakterystyczne cywilizacji Rzymian.
4. Chrześcijaństwo w imperium rzymskim  
– źródła, proces tworzenia się wielkiej religii monoteistycznej.

**pojęcia:** republika arystokratyczna, cezaryzm, prawo rzymskie, Kościół, niewolnictwo, romanizacja, chrześcijaństwo, kultura antyczna.

### IV. KSZTAŁTOWANIE SIĘ ŚREDNIOWIECZNEJ EUROPY

1. Epoka najazdów – ukształtowanie się trzech odrębnych stref politycznych i kulturowych na gruzach Cesarstwa.
2. Monarchia Karolińska – zasięg terytorialny, organizacja państwa.
3. Społeczeństwo feudalne na przykładach państw Zachodu – Francja, Niemcy.
4. Geneza, rozwój i funkcjonowanie państwa wczesnopiastowskiego na tle innych państw Europy.

**pojęcia:** gospodarka naturalna, islam, Bizancjum, reguła zakonna, państwo patrymonialne, lenno, komendacja, inwestytura, państwo plemienne, trybut, dziejopisarstwo średniowieczne (roczniki, kroniki, żywoty świętych).

### V. EUROPA W XI–XIII WIEKU

1. Procesy dezintegracyjne i integracyjne w średniowieczu (lenna, apanaże, podziały dzielnicowe), unie.
2. Ścieranie się dążeń uniwersalistycznych Cesarstwa i Papiestwa.

**pojęcia:** unia, uniwersalizm chrześcijański, monarchia uniwersalna, krucjaty, styl romański, uniwersytety.

\*) nie dotyczy szkół zawodowych.

## VI. EUROPA W XIV–XV WIEKU

1. Kryzys ideowy i społeczny Zachodu w późnym Średniowieczu.

**pojęcia:** schizma, sobór, synod, krucjata, gotyk, mistycyzm.

## VII. POLSKA W XIV–XV WIEKU

1. Monarchia Kazimierza Wielkiego – nowa formuła państwa, roli monarchy, zmiana kształtu terytorialnego.

2. Krzyżacy w dziejach Polski i Europy.

3. Polska Jagiellonów wobec przemian i zagrożeń późnośredniowiecznej Europy.

**pojęcia:** gospodarka czynszowa, stan, lokacja, prawo niemieckie, Korona Królestwa Polskiego, zakon rycerski, polityka dynastyczna, przywileje stanowe (szlacheckie).

## VIII. POCZĄTKI NOWOŻYTNEGO ŚWIATA

1. Skutki rozszerzenia horyzontu geograficznego dla Europejczyków i ludów pozaeuropejskich.

2. Sposoby rozwiązywania kwestii religijnych w Europie i w Polsce. Reformy: protestancka i katolicka.

3. Zróżnicowanie polityczne Europy – zmiany polityczne i terytorialne wynikające z walki o dominację.

**pojęcia:** renesans, kolonializm, cywilizacje prekolumbijskie, konkwistadorzy, reformacja, kościoły protestanckie, jezuici, barok, absolutyzm, wojny religijne.

## IX. RZECZPOSPOLITA W OKRESIE DEMOKRACJI SZLACHECKIEJ

1. Demokracja szlachecka – jej instytucje i funkcjonowanie w XVI wieku.

2. Gospodarka folwarczno–pańszczyźniana.

3. Osiągnięcia polskiego Odrodzenia jako przejaw twórczej integracji z kulturą



Zachodu (na przykładzie rozwoju myśli politycznej).

**pojęcia:** sejm, sejm skonfederowany, konwokacyjny; ruch egzekucyjny, wolna elekcja, folwark, pańszczyzna, tolerancja religijna.

## X. RZECZPOSPOLITA DO POŁOWY XVIII WIEKU

1. Konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej w XVII wieku i ich wzajemne relacje.
2. Straty terytorialne i utrata mocarstwowej pozycji Rzeczypospolitej w XVII wieku.
3. Polska w czasach saskich i jej sąsiedzi.

**pojęcia:** rokosz, oligarchia magnacka, konfederacja, sarmatyzm, barok, absolutyzm, oświecony.

## XI. KULTURA OŚWIECENIA

1. Kształtowanie się nowożytnych koncepcji państwa, narodu i społeczeństwa.

**pojęcia:** oświecenie, trójpodział władzy, racjonalizm, empiryzm.

## XII. REWOLUCJA PRZEMYSŁOWA W ANGLII I POWSTANIE STANÓW ZJEDNOCZONYCH

1. Geneza i konsekwencje rewolucji przemysłowej i agrarnej w Anglii XVIII wieku.
2. Dwa modele anglosaskiego parlamentaryzmu: system parlamentarno-gabinetowy, system prezydencki.

**pojęcia:** rewolucja przemysłowa, monarchia parlamentarna, konstytucja, federacja.

## XIII. REWOLUCJA WE FRANCJI 1789–1794

1. Geneza i główne etapy rewolucji.
2. Rewolucja jako próba realizacji koncepcji ustrojowych i społecznych fran-

cuskiego oświecenia, jej historyczne znaczenie.

**pojęcia:** monarchia konstytucyjna, dyktatura, prawo człowieka i obywatela, rewolucja, lewica, centrum, prawica.

#### XIV. PRÓBY REFORM RZECZYPOSPOLITEJ I WALKA O UTRZYMANIE NIEPODLEGŁOŚCI W XVIII WIEKU

1. Programy reform i ich twórcy w XVIII wieku.
2. Porównanie rozwiązań politycznych i społecznych Konstytucji 3 Maja z osiągnięciami państw anglosaskich i Francji doby rewolucji.
3. Zdrajcy i obrońcy Rzeczypospolitej (konfederacja barska, Targowica, insurrekcja kościuszkowska).
4. Rozbiory Polski – charakterystyka zjawiska oraz poszczególnych cesji.

#### XV. OKRES NAPOLEOŃSKI 1799–1815

1. Znaczenie epoki napoleońskiej dla Polski i Europy.

#### XVI. ZIEMIE POLSKIE POD ZABORAMI 1815–1864

1. Układ sił w Europie po kongresie wiedeńskim, zasady działania państw zwycięskich.
2. Polacy bez własnego państwa – życie pod zaborami, formy walki o przetrwanie narodu, postawy wobec zaborców.
3. Powstania narodowe w XIX wieku.
4. Emigracje popowstaniowe.

**pojęcia:** równowaga sił, legitymizm, restauracja, autonomia, opozycja parlamentarna, konserwatyzm, liberalizm, wielka emigracja.

## XVII. RUCHY NARODOWE I PRZEOBRAŻENIA PAŃSTW W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU

1. Zmiany polityczne i społeczne w Europie po Wiośnie Ludów.
2. Procesy zjednoczeniowe w Europie (Niemcy, Włochy).
3. Przyczyny i konsekwencje wojny domowej w Stanach Zjednoczonych.
4. Walka o dominację w Europie i ekspansja na inne kontynenty.
5. Przemiany w życiu politycznym państw europejskich u schyłku XIX wieku (tworzenie się partii politycznych, upowszechnienie rządów parlamentarnych).
6. Rewolucja naukowo–techniczna.
7. Konsekwencje klęski Rosji w wojnie z Japonią (rewolucja w Rosji, początek ekspansjonizmu Japonii na Dalekim Wschodzie).

**pojęcia:** regulacje, reformy uwłaszczeniowe, plebiscyt, partia polityczna, koalicja parlamentarna, systemy wyborcze, industrializacja, urbanizacja, rewolucja naukowo–techniczna.

## XVIII. ZIEMIE POLSKIE W LATACH 1864–1914

1. Sytuacja i postawy Polaków w trzech zaborach.
2. Geneza i typologia ruchów i partii politycznych na ziemiach polskich (konserwatyzm, ruch narodowy, ruch ludowy, socjalizm, marksizm).

**pojęcia:** praca organiczna, trójjlojalizm, irredenta, reformizm, nacjonalizm, katolicka nauka społeczna, ruch ludowy.

## XIX. PIERWSZA WOJNA ŚWIATOWA 1914–1918 I SYTUACJA W EUROPIE W LATACH DWUDZIESTYCH

1. Geneza wojny i charakter działań wojennych.
2. System wersalski – nowa mapa polityczna Europy.
3. Rewolucja w Rosji i powstanie państwa radzieckiego.
4. Faszyzm we Włoszech.

**pojęcia:** bloki polityczno–militarne, wojna pozycyjna, system wersalsko–waszyngtoński, faszyzm, korporacjonizm, solidaryzm społeczny, totalitaryzm.

## XX. SPRAWA POLSKA W PIERWSZEJ WOJNIE ŚWIATOWEJ. ODBUDOWA PAŃSTWA POLSKIEGO.

1. Orientacje polityczne i formacje zbrojne w latach 1914–1918.
2. Początki II Rzeczypospolitej.
3. Wojna z Rosją radziecką o niepodległość i granicę na wschodzie w latach 1919–1920.
4. Walka polityczna i militarna o granice z Niemcami i Czechosłowacją.
5. Demokracja parlamentarna w Polsce.
6. Trudności i osiągnięcia odbudowy i integracji państwa.
7. Przewrót majowy 1926 roku – uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.

**pojęcia:** linia Curzona, powstania śląskie, sejm ustawodawczy, Konstytucja Marcowa, inflacja, reforma walutowa, kryzys parlamentaryzmu, system locareński, "Sejmowładztwo", rządy chjenopiasta.

## XXI. ŚWIAT W LATACH TRZYDZIESTYCH

1. Światowy kryzys gospodarczy i kryzys demokracji parlamentarnej w Europie.
2. Zwycięstwo Hitlera w Niemczech. Mechanizm funkcjonowania dyktatury faszystowskiej i komunistycznej.
3. Dążenia ekspansjonistyczne państw totalitarnych – geneza drugiej wojny światowej.

**pojęcia:** "nowy ład" – etatyzm w gospodarce, narodowy socjalizm, państwo totalne, aneksje terytorialne.

## XXII. POLSKA W LATACH TRZYDZIESTYCH

1. Zmiany w sposobie rządzenia w latach 1926–1935.
2. Zmiany w polityce zagranicznej Polski po 1926 roku. Sytuacja międzynarodowa II Rzeczypospolitej w drugiej połowie lat trzydziestych.
3. Osiągnięcia gospodarcze i kulturalne II Rzeczypospolitej.

**pojęcia:** sanacja, Konstytucja Kwietniowa, układy bilateralne, zasada równego dystansu.

## XXIII. DRUGA WOJNA ŚWIATOWA

1. Wybuch wojny i główne fronty, momenty przełomowe.
2. Formy terroru i przemocy naruszające prawa człowieka i niszczące wartości moralne.
3. Skutki polityczne, demograficzne, naukowe, moralne drugiej wojny światowej.

**pojęcia:** Wielka Koalicja, wojna błyskawiczna, wojna totalna, eksterminacja.

## XXIV. POLSKA W CZASIE DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ

1. Sytuacja obywateli polskich pod okupacją niemiecką i radziecką.
2. Rząd polski na uchodźctwie – polskie siły zbrojne – polskie państwo podziemne.
3. Powstanie warszawskie.
4. Sprawa polska w polityce mocarstw.
5. Przyczyny i okoliczności przejęcia władzy w Polsce przez komunistów.

**pojęcia:** ruch oporu, państwo podziemne, walka cywilna, bierny opór, obóz pracy, obóz zagłady.

## XXV. ŚWIAT PO WOJNIE

1. Rola wielkich mocarstw po wojnie.
2. Państwa bloku wschodniego.
3. Niemcy podzielone.
4. Dążenie integracyjne w Europie.
5. Kryzys kolonializmu – dekolonizacja.

**pojęcia:** państwo satelickie, "zimna wojna", realny socjalizm.

## XXVI. POLSKA W LATACH 1945–1989

1. Polska w nowych warunkach geopolitycznych, geograficznych, demograficznych i narodowościowych.
2. Proces tworzenia aparatu władzy przez komunistów.
3. Odbudowa kraju, nowe elementy w gospodarce, przemiany społeczne.
4. Kryzysy ideologiczne, polityczne, gospodarcze i społeczne.
5. Powstanie Solidarności – nowe elity polityczne.
6. Stan wojenny. Rozpad systemu komunistycznego.

**pojęcia:** stalinizm, gospodarka socjalistyczna, woluntaryzm, pluralizm polityczny.



2005-

PEDAGOGICZNA BIBLIOTEKA  
WOJEWÓDZKA W CHEŁMIE

---

**CZYTELNIA**

---

371.2(073) - HIS